

ILLATIIV VADJA KEELES

A. Ahlqvisti teoses "Wotisk grammatik jemte språkprof och ordförteckning" on vadja keele illatiiv esitatud sõnatüübiti järgmiselt: mahāse 'jord', sohōse 'kär', puhōse 'träd', tāihēse 'lus', - mitmus maisī, soisī, puisī, tāisī (30); silise 'igelkott', lintūse 'fogel', wāwūse 'sväger' - silisi, lintuisi, wāwūisi (31); julkkāse 'brynsten', siltāse 'bro', kattilāse 'gryta', čāppāse 'graakulle' (32); ciwēse 'sten', sormēse 'finger', oposēse 'häst' (34) - ciwāisi, sormeisi, oposisi (35); uharēsē 'jufwer', iwuhsēsē 'härstrū', wōitimēse 'smörja' (35) - uharisi, iwuhsisi, wōitimisi (36); lehtōse 'blad' - lehtaisi (36); ehtēse 'grannlāt', ülēse 'grädda', rattise 'visthus', armāse 'kär' - eh-teisi, üleisi, rattisi, armaisi (38); minūse 'jag', sinūse 'du', tāmāse 'han', meisi 'vi', teisi 'ni', nāni 'de' (44); sihē 'den, det', kassē 'den här, denna' - nisi, kaneisi (45); čenēse 'hwilken', kumpāse 'hwilken', mihēse, mihē 'hwilken, hwad' (45). Grammatikale lisatud tekstides on mitmeid näiteid se-lõpulisest illatiivist, mis siin esitatakse eestikeelsete tõlgetega: Nesteri tuli kotōse 'Nesteri tuli koju', Meni sutōse 'läks kohtusse' jne. Näiteid on ka sellest, kuidas se-lõpp esineb ma-infinitiivis: Lāhen jumalalta cūsūmāse 'lähen jumalalt paluma, küsima', oposele selcāse nōisemāse 'nobusele selga istuma, tõusma', nōisi ritēmāse 'hakkas riidlema' (108-109) jne.

A. Ahlqvistil on seega kõikidel käändsõnadel se-lõpuline illatiiv.

Kronoloogiliselt edasi minnes tuleb mainida, et vadja se-, se-lõpulisest illatiivist on esitanud näiteid 1915.a. L. Kettunen uurimuses "Vatjan kielen äännehistoria", kus on verkkōse (verkkō) 'verkkoon', lauttāsē 'navettaan', virttsāsē 'virtsaan', pōlmāsē 'puolukkaan', mettsāsē 'metsaan', sōmāsē 'syömään', tsülvāmāsē 'kylvämään'. L. Kettunen tõdeb ühtlasi, et tulemist väljendava käände lõpuna on -se, -sē liitunud allatiivigagi: sillalēsē 'sillalle', ejalēsē 'ojalle', kanalēsē 'kanalle', emälēsē 'äidille', jalälēsē 'jalalle'.

1922. a. vormistatud D. Tsvetkovi vadja keele grammatikas "Эсимейн ваддя чээле грамаатикк - Первая грамматика водьского языка", mida säilitatakse Keele ja Kirjanduse Instituudis, on deklinatsiooninäidete hulgas ka illatiiv - направляющий. See vastab küsimustele чэнэс? мигáсэ? 'kellesse? millesse?'. Asjaomased näited singularist ja pluralist on järgmised: пала-сы, пало-йсы 'кусок' (8), лу-ва-сы лупой-сы 'обещание', мекко-сы 'женское полупальто', Пекко-сы 'Петр' (9), хатту-сы 'шапка', линту-сы 'птица', пужы-сы, пуй-сы 'дерево' (10), чбха-сэ, чбхи-йсэ 'кашель', тўхэ-сэ, тўи-йсэ 'дело', сáнчў-сэ 'кровать', ярчў-сэ 'скамейка' (11), вэтта-сэ 'вода', мэрэ-сэ 'море', катаг-ысы, катаг-ийсы 'верес' (12), фровв-асы, фровв-ийсы 'барня' (13), чирь-ясы, чирь-ййсы 'письмо' (14), ванасы талосы, ванойсы талойсы 'старый дом', пиччэсэ кэпписэ, пиччийсэ кэппийсэ 'длинная палка', лўххэсэ тиласы, лўххэйсэ тийийсы 'короткая постель' (18), пуйымы раттисы, пуйсийсы раттийсы 'деревянный амбар' (19), эсимейсэ, эсимейсийсэ 'первый' (26) jne.

M. Airila on avaldanud 1934. a. uurimuse "Vatjan kielten taivutusoppi". Selles on peatükk illatiivist (32-36). On esitatud lääne-, ida- ja kukkuzi murdest näiteid, mis on enamasti hangitud L. Kettuse ja L. Posti teosest "Näytteitä vatjan kielestä". Neile lisaks on andmeid teistestki trükkallikaist, sealhulgas ka kreevini murdest. Kokkuvõtvalt on sedastatud, et pearõhulise silbi pika vokaali järel on illatiivi lõpus h + vokaal (sühē 'suuhun', pähä 'päähän', millele võib liituda "pleonastiline" illatiivi lõpp -sē, -sē. Kui tüve lõpus on lühike vokaal, pikeneb illatiivis see vokaal ja temaga võib liituda taas -sē, -sē (sauna + sē 'saunaan'). Pikenenud vokaalile eelnev konsonant võib gemineeruda (kottō 'kotiin' < koto, tallosē 'taloon' < talo). On nenditud sedagi, et mitmuses on üldine sē-, sē-lõpuline illatiiv (kehnoisē sepoisē 'huonoihin vaatteihin'). A. Ahlqvisti WG ja V. Alava VHT järgi on mõningaid näiteid ka sī- lõpulisest mitmuse illatiivist: makõisii õluisii 'makeihin oluihin' jne. Jõgõpera murrakust on näiteid käände ainsusest ja mitmusest. Illatiivist esitatagu siin vaid mõningad näited: kottò, kottòsè, kotoisè < koto 'koti'; tütterikkò, tütterikkòsè, tütterikkoisè < tütterikko 'tytär'; jēgeri, jēgerisè, jēgerisè - jēgeri 'metsästäjä'; jalkà, jalkàsè,

jalkoisē < jalka 'jalka'; üvä, üväse, üvise < üvä 'hyvä'
 jne. Jõgõperä deklinatsiooninäited on saadud ilmselt
 D. Tsvetkovilt, kes oli L. Kettusele üheks vadja keeleju-
 hiks. Nagu D. Tsvetkovi käsikirjalises vadja keele gramma-
 tikas, nõnda on ka M. Airila teoses VKT toodud Jõgõperä
 deklinatsiooniparadigmades pleonastilise ehk emfatiseeriva
 lõpuga illatiiv esitatud üldise nähtusena.

Selle kirjutise autor on avaldanud 1948. a. "Vadja kee-
 le grammatika". Selles on nenditud: "Illatiivi tunnuseks on
 ühesilbilistel tüvedel -hē, -hē või -hā, -hā. Kahe- ja enam-
 silbilistes sõnades on illatiivis pikk tüvevokaal või dif-
 tong või tüvevokaali pikendus. Nihästi ühele kui ka tei-
 sele tunnusele võib liituda emfatiseeriv lõpp -sē, -sē"
 (26). Ühtlasi on lisatud, et mitmuses on emfatiseeriv -sē,
-sē illatiivi tunnusena täiesti üldine, liitudes mitmuse
 tüvele. Et aga A. Ahlqvistil esineb järjekindlalt mitmuses
 lõpp -si (rattisi 'aitadesse', lehtaisi 'lehtedesse'), siis
 arvab grammatika autor, et nad pole teoretiseeritud soome
 murrete järgi, vaid võisid vadja keeles olemas olla, sest
 niisugust mitmuse lõppu on vadja keeles võidud sedastada
 hiljemgi: pēsaisi 'pöösastesse' (46). Deklinatsiooni üle-
 vaates on I-XIII käändkonna sõnadest ainsuses kõrvuti vor-
 mid mahā - mahāsē 'maha, maasse', lintū - lintūsē 'lindu,
 linnusse', vasarā - vasarāsē 'vasarasse', sēmenē - sēmenēsē
 'seemnesse' jne. Mitmuses on emfatiseeritud lõpud: maisī,
lintuisī, vasaroisī, sēmenisī, XIV ja XV käändkonna sõnadel
 on illatiivid üksnes sē-, sē-lõpulised: ampāsē 'hambasse',
lühūsē 'lühikesesse' (40-57). Esitatud tõigad esinevad ka
 ingliskeelses väljaandes "A Grammar of the Votic Language"
 (GVL). Kui autor kirjutab oma vadja keele grammatikat, jäl-
 gis ta A. Ahlqvisti ja D. Tsvetkovi deklinatsioonilandmeid
 ning on mõneti üldistanud emfatiseeriva lõpuga illatiivi.

Autor on aastate jooksul mitmest külast ning mitmelt
 keelejuhilt talletanud vadja keelt. Neis üleskirjutustes on
 ohtrasti näiteid illatiividest käändsõnades või käändsõna-
 dest kujunenud abisõnades. Järgnevalt esitatakse ülevaade
 illatiivi esinemisest eri keelejuhtidel.

P u m m a l a küla keelejuhil Kigoria (Grigori) Kuz-
 minil oli emfatiseeriva lõpuga illatiiv üldine: sohēsēsē
 'sohu', suhēsēsē 'suhu', puhēsēsē 'puusse', pähiesiē 'pähe',
pihūsēsē 'pihku', mahāsēsē 'maha, maasse', rihiesiē 'tuppa',
evvēsēsē 'siseõue', apīsēsē 'appi', taivāsēsē 'taevasse',

'puder pandi kaussi, sinna kaussi', jäväd meccä makämäsëë zeml'ä'kasëë 'jäävad metsa magama maaronni', koüo - kotüo-sëë 'koju', rihië - rihiesië 'tuppa', vaccä - vaccäsëë 'köhtu, vatsa', juoskâ paküo 'jookske pakku' jne. S. Kuzminalt on talletatud ka laule, milles aga emfatiseeriv liide on haruldane. Nagu Pummalas, nõnda võib ka Lempolas ma-infinitiiiv esineda emfaatilise liitega: neizeb üvi kazvamäsëë 'hakkab hästi kasvama', pletittämäsäsië 'punuma'. Üldisemad on siiski infinitiivid kantamä 'kandma', lauuomä 'laulma', makämä 'magama', nukkumä 'uinuma', süömä 'sööma' jne.

Emfatiseerivat liidet on ka allatiivis: keikeleë väjeliësië 'kogu rahvale', panti paperia lavvalëesëë 'pandi paberit lauale', pannuma üväliesië mehelië 'paneme heale mehele', kaheleë brüngäliesië 'kahele pruutneitsile', kuccu pulmeleesëë 'kutsus pulma', viske silmiliesië 'viskas vastu silmi' jne.

J. Mägiste on kogumikus WE avaldanud S. Kuzminalt talletatud tekste (71-109), milles kajastuvad samad tõigad, mis ülal on esitatud. (S. Kuzminat on ekslikult peetud Pummala elanikuks.)

K a t t i l a külal oli kaks erinimelist otsa (Suurõtsa ja Peenõtsa). Suurõtsast on autor talletanud 84aastaselt Marija Nikolajevalt mitmesuguseid andmeid, milles esineb illatiivi emfatiseeriva lõpuga ja ilma selleta. Emfatiseeriva liite näiteks on pannas kaks munä uzäasë 'pannakse kaks muna kompsu', viskâ dengoi vatisë 'viskab raha puukaussi' (pulumakomme), menivät parkkisë 'läksid puudelt parkimiseks koori kiskuma', öülä väitâp öünelisë 'küla veab pisaraisse, külajutud panevad nutma', mentî öüläsë 'mindi külla', tulivad issutaõsë 'tulid istjatsitele', mehed menivät kabakkäsë 'mehed läksid kõrtsi'. Emfatiseeriva liiteta on: kaive mahä 'kaevas maha', öäuti eicöë 'käidi õitsis', tulivat kotö 'tulid koju', vetä rüppü 'võta rüppesse', ajan lehmät karjä 'ajan lehmad karja', naizikko meni jevikkä ja jäi meccä 'naine läks jõhvikale ja jäi metsa', pokoinikka eli pantu grobä 'surnu oli pandud kirstu', ernët pannasse unkä 'herned pannakse puuanumasse', meni sinne paikkä 'läks sinna kohta', ko kuhimät pannas nurmsëë, vettäs i tuli rihe 'kui viljarõugud pannakse nurmele, võetakse tuligi tuppa'. Mõlemad illatiivijuhud esinevad sellel keelejuhil umbes võrdselt. Marija Nikolajevalt on kogunud ainestikku ka

J. Mägiste, selles kajastuvad samasugused suhted (WE 111-118). Marija Nikolajevalt saadud tekstides ei esine emfaatiseerivat liidet koos ma-infinitiiviga. Ka J. Mägistel on ma-infinitiivid ilma vaadeldava liiteta (WE 111-118).

Kattila Peenõtsa samuti 84aastasel keelejuhil Anna Antonoval esinesid paralleelselt mõlemad illatiivijuhud: panti tunnürisē 'pandi tündrisse', panimma kiukāsē 'panime ahju', lähtēsē vēti vērā 'allikasse viidi ohvrit', kuhiāt pannaš nurmēsē 'viljarõugud pannakse nurmele', tehti aukko kaskēsē, neisi johsemā mahla 'tehti auk kasesse; hakkas jooksmā mahl', čūditab, kotosē čāüb 'kummitab, käib kodus', pokoinikka panti grobāsē 'surnu pandi kirstu', jānes tujep čūlāsē, sis peņņa lēB 'jānes tuleb külla, siis on tulekahju', meccā marjā mennā 'metsa marjule minna', tuvti kotō 'tuldi koju', menti keņtā 'mindi (värvimiseks) kuldristikut korjama', panti ahjō 'pandi ahju', pokoinikā panti ju-magnurkkā, kui pokoinikka eli pantu grobā 'surnu pandi pūhastenurka, kui surnu oli pandud kirstu', čako tujep čū-lā, sis peņņa lēB 'kagu tuleb külla, siis on (leeb) tulekahju'. Anna Antonovalt tehtud kirjapanekuis pole näiteid ma-infinitiivi esinemisest koos emfaatiseeriva liitega.

Kattila teistelt keelejuhtidelt saadud üleskirjutistes on samasugused illatiivi ja infinitiivi tunnused nagu ülal käsitletud kahel keelejuhil. 32aastaselt Suurõtsa informandilt Soņa Johreinnaiselt on 1901. a. pulmakombeid kirja pannud V. Alava. Ainestik on esitatud teoses VHT. Soņa keeletavas oli emfaatiseeriva liitega illatiiv vaheldumisi ilma selle lõputa illatiiviga: menivād makeamaa ka-tušisōō (9) 'läksid magama varjualla', kōōs tulōb siz ko-tosō (10) 'kunas tuleb siis koju', meneb izāā tyveesē (10) 'läheb isa juurde', paab kurōasōō čāteesē (13) 'paneb kurakätte', kotoo meneb (9) 'koju läheb', Meni rihee Mak-simalloō (10) 'läks Maksimale tuppa', issub jumalnurkkaa (13) 'istub pūhastenurka', ženiņa vōtab stokanaa čātee (13) 'peigmees vōtab klaasi kätte' jne.

Emfaatiseeriv lõpp esines Soņal ka allatiivis: tōmpazi maalōōsōō (11) 'tõmbas maha', tyttāred juttōōvad vahinika-lōōsōō (14) 'tūdrukud ütlevad isamehele', juttōōvad nuori-kallōōsōō (14) 'ütlevad mõrsjale', viskaab rangad maalōō kujalōōsōō (15) 'viskab rangid maha õue', kōikōlōō sugu-lōōsōō (15) 'kogu soole' jne. Emfaatiseeriv liide esines Soņal ma-infinitiiviski: tahon nõisa naimasōō (9) 'tahan

hakata abielluma', čen tuleb vaattamaasõõ (13) 'kes tuleb vaatama' jne.

P o n t i z õ õ külas eneses polnud autoril võimalik leida ühtki korralikku vadja keele oskajat. Mati külas elas kaks Pontizõõ küla naist. 54aastane Paraskeva Morozova oli hea jutustaja. Tema keeletarvitus oli sünniküla oma, milles oli vaid mõningaid Mati murraku jooni. Temal esinesid illatiivid emfatiseeriva liitega või ilma selleta: jalkāsē tehtī sukaD 'jalga tehti sukad', kerettāsē nuorikko sjob rāttē 'kaelpuu külge seob pruut rāti' (pulumekomme), neistī viskomā seināsē pattoja 'hakati vastu seina loopima savipotte' (pulumekomme), tintikat pannaš kaglāsē opezelē 'kuljused pannakse hobusele kaela', meni kuccumā puļmeisē 'läks pulma kutsuma', sevetaš üvvisē sepeisē 'rõivastatakse häisse rõivaisse', tulmas puļmataļļō 'tullakse pulmamajja', naizikko tuli kottō 'naine tuli koju', johsi pakkō 'jooksis paku', pokoinikka panti mahā autē 'surnu maeti maha, pandi hauda', obrāzā ette 'pühase ette', ļavvā tūvvē 'laua juurde' jne. Keelejuht tarvitas läbisegi saunē ~ saunāsē 'sauna', vettē ~ vettēsē 'vette', riļvē ~ riļvēsē 'tuppa', tulmē ~ tulmēsē 'tulle', lidnā ~ lidnāsē 'linna', čūllā ~ čūllāsē 'külla'. Mõlemad illatiivi juhud esinesid keelejuhil umbes võrdselt.

M a t i küla keelejuhilt Marja Boranovalt (sünd. 1896), kes oli oma küla põline elanik, on autor aastate jooksul talletanud ohtrasti keeleandmeid. Talletustes on küllaldaselt näiteid illatiivist, millest järgnevalt esitatakse üksnes osa. Emfatiseeriva lõpuga on mišsēsē nāvād uskozivaD 'mida (millesse) nad uskusid', ehittī kvitāsē 'ehiti, kaunistati kullaga', vegotattī vettēsē, lähtēsē 'ohverdati vette, allikasse', vizgattī vevat tuļņēsē 'visati ohvriannid tulle', vevtti sōlā suhēsē 'võttis soola suhu', sēmenet čūlvettī mahāsē 'seemned külvasi maha', panin mitālē pāhāsē 'õppisin midagi pähe', se mēp ārēsē 'see läheb kõrvale', mentī vencāsē 'mindi laulatusele', mentī rūispeļtōsē 'mindi rukkipõllule', talvi eb jā taivāsē 'talv ei jää taevasse', naizikko meni jēvikkāsē 'naine läks jõhvikale', lintu mēp pešāsē 'lind läheb pessa', vātan akkunāsē 'vaatan aknast (sisse, välja)', omenad vāittās kōppāsē 'kartulid veetakse koopasse', lānnikkōsē pannaš kapusaD 'lānnikusse pannakse kapsad' jne. Emfatiseeriva liiteta illatiivid on tuli kottō 'tuli koju', ļazzettī kaplit silmā 'lasti

tilgad silma', tuuti teisē taļņō 'tuldi teise tallu', menimā kanavā 'lāksine kraavi', mēs sātī umalā 'mees pandi purju', mēz meni jarvē 'mees lāks järvele (kalale)', poivoi-nikka pantī pāhhā 'tanu pandi pähe', saunā piāb menā 'lau-na peab minema', keik pantī rātō 'kōik pandi rittā', tuale javvā tūvvē 'tule laua juurde', lintu rad' d' o akkunā 'lind lōi (nokaga) vastu akent', tulisē ahjō 'kuuma ahju'. Emfatiseeriva liitega ja ilma selleta võivad illatiivid samas lauses esineda kõrvu: leivāt pantī ahjōsē, ahjō pantī 'leivad pandi ahju, ahju pandi', pūt pannaz rittā, rittāsē 'puud pannakse riita, riita', mentī meccā, meccāsē marjā 'mindi metsa, metsa marjule', se mēp sūrē seitteļūsē 'see läheb suureks riiuks', mato kurreā jarkāsē niglāz 'madu salvas (nõelas) vasakusse jalga', tulimma kašē taļņō, kešēsē taļņōsē 'tulime siia tallu, siia talusse' jne. Kui keelejuht rõhutas asjaomase sõna tähendust, võis tal illatiiv olla emfatiseeriva liitega. Mitmusetüvelistele illatiividele on Marja Boranova keeletarvituses üldiselt liitunud keelejuht -sē: vakoloisē čūlvammā markofkad 'porgandid külvame (kuld- desse)', čūlā vep čūnellisē 'küla viib pisaraisse, küla küh- jad jutud panevad nutma' jne.

Harukordselt võis keelejuhil emfatiseeriv liide esineda ka illatiivis: koira ūppi kujaļēsē 'koer hüppas čuol'.

Mati küla teine pikaajaline keelejuht oli Ol'ga Ivano-va (sünd. 1891). Tema vadja keele tarvituses oli mõlemaku- julisi illatiive, millest tavalisem oli emfatiseeriva liite- ga: taičina pantī rautezesē formāsē i pannaz ahjōsē 'tainas pandi raudvormi ja pannakse ahju', johsi triļonā taŗrāsē 'jooksis Triihhona aeda', korjaz emat poigat kokkōsē 'kor- jas oma pojad kokku', maod mennāz mayāsē 'maod lähevad maa alla', pūtuzit tammā jālčēsē 'sattusid tema jäljele', jūrū lei vikastēsē 'pikne lōi vikatisse', mentī miļiccāsē 'mindi miilitsasse', ep taho silmīsē vāttā 'ei taha silma (silma- desse) vaadata', menin narvāsē, jāmasē, petterisē 'lāksin Narva, Jamburgi, Peterburi'. Ilma emfatiseeriva lõputa on näiteks olnud johzep pakkō 'jockseb paku', pantī vettē 'pandi vette', lintu meni pēssā 'lind läks pessa'. Paral- leelselt on olnud čūllāsē ~ čūllā 'külla; külasse', karjā- sē ~ karjā 'karja', kottōsē ~ kottō 'koju', rihhēsē ~ rihhē 'tuppa', rohipuhhēsē ~ rohipuhhē 'puusärki', meni meccā 'lāks metsa', ōhsū meccāsē 'eksis metsa' jne.

Mati küla kõige vanem keelejuht Ot'ju (Jevdokia) Onuf-

rijeva (Anufrijeva) oli sündinud 1850. a. Ta oli pärit Jarvigoistsülästä, kuid suurema osa elust olnud Mati külas. 1942. aastal on autor temalt teinud kirjanekuid. Ot'jul oli õige üldine emfatiseeriva liitega illatiiv, millest esitatagu mõned huvitavamad näited: vajo soñhēsē 'vajus sohu', siñhāsē tei koirampoigā 'aselele tõi koerapoja', čäütī čivirgukkōsē rissimā 'käidi kivikangrul palvetamas', jarvēsē vētī verrā, tūvēsē i tuļvēsē vizgattī verāD 'järve viidi ohvrit, tuulde ja tulle visati ohvrid', varpā čivvēsē lein 'lõin varba vastu kivi', linnū verrēsē kasettī čiuutto 'linnu verre kasteti särk' (muinasjutust), tuli kottōsē 'tuli koju', elā mē rīgāsē 'ära mine rehte' jne. Ilma emfatiseeriva lõputa olid pani sukad jalkā 'pani sukad jalga', kerjattī mahhā rahhā 'peideti raha maa alla', vei emmā majjā 'viis oma majja', nain neis sāmā saunā 'naine hakkas sünnitama (sauna saama, saunas sünnitati)'. Samas lauses on võinud kõrvuti esineda mõlemad illatiivid: meni tamā ühtē tallō, jāi tallōsē 'läks ta ühte tallu, jäi tallu ööseks', treñki jāi kottōsē, tamā meni lidnā 'sulane jäi koju, tema (peremees) läks linna', kēlmē kokkōsē pani rahad 'kolme hunnikusse pani rahad' jne.

Ot'ju keeletarvitusele oli omane ka emfatiseeriva liitega allatiiv: verad vētī čivelēsē 'ohvriannid viidi kivile', püttuzi tēl(1)ēsē 'sattus teele', kaivō rakkōlēsē pantī pañkē 'kaevurakkele pandi pang'.

Teistelt Mati küla keelejuhtidelt on üldiselt olnud samasugused allatiivi juhud. Olgu veel mainitud, et ma-infinitiivis pole peale Marja Boranova teistelgi keelejuhtidel esinenud emfatiseerivat liidet.

E. N. Setälä oli 1889. aastal Mati külas, kus ta pani 15aastaselt Timolt kirja mitmesuguseid jutustusi. Kogutud ainestiku on avaldanud L. Posti ja S. Suhonen kogumikus SVM. Timo keeletarvituses on umbes võrdselt mõlemad illatiive. On olemas mõni näide emfatiseeriva liite esinemisest ka ma-infinitiivis: pannas kuivamāsē 'pannaan kuivamaan' (21), pannas likemāsē vetēsē 'pannaan veteen likoamaan' (22), tap-pamāsē 'tappamaan' (30). Tekstide lõpus olevais pronoomeni-paradigmades on illatiivis emfatiseeriv liide (33-36): mi-nūsē, sinūsē, tamāsē, meisī, teisī, näisī 'minusse, sinusse, temasse, meisse, teisse, neisse', čēnēsē ~ čēnē 'kellesse', kumpā ~ kumpāsē 'kummasse' jne. Tähelepanu väärrib tõik, et mitmuses on liide -sī.

Mati naaberküla on Savvokkala. Selle küla põliste elanike hulgas pole autor kohanud häid vadja keele oskajaid. Külas elas Ot'ju (Jevdokija) Ivanova, kes oli pärit Mati külast ja kõneles tole küla murrakut. Temal oli illatiivis emfatiseeriv liide üldine. Tal esines seda lõppu allatiiviski: vihgod väittaz riģalēsē 'vihud veetakse rehe juurde', mennās kaivoļēsē 'minnakse kaevule', vetab enelē pihaļēsē 'võtab enesele õlale (pihale)', siz vetap pojō meheļēsē 'siis võtab poisi meheks, abiellub poisiga'.

Kõrvõttula on Mati naaberküla. Selles külas on autoril aastate vältel olnud mitu head keelejuhti, kes rääkisid oma küla murrakut. Neilt on talletatud jutustusi vadjalaste elust, kombestikust, uskumustest, rahvaloomingust jne. Tähtsamad jutustajad olid Anna Isajeva (sünd. 1887) ja Kat'ä (Jekaterina) Jovleva (sünd. 1893). Neil mõlemal ning teistelgi Kõrvõttula vadjalastel oli kõnes kaheksugust illatiivi. Järgnevad näited on Anna Isajevalt: jättü jähhesē čin 'jäätus jäässe kinni', ep tehi tulla riļvje 'ei tohi tuppä tulla', lemmüz masķeus trubāsē 'kratt laskus korstnasse', eb lazettu mennä issutaļļōsē 'ei lastud minna istjatsile', tuli taļļōsē kerājānā 'tuli tallu kerjajana', jōti umajāzē 'joodi purju', mēz länsi saunāsē 'mees hakkas sauna minema', ķahzēt čāuti ķamedīsē 'lapsed käisid sanditamas' jne. Ilma emfatiseeriva lõputa on olnud: mēn kottō 'lähen koju', kottō čāumā 'kodu käima, kummitama', tuēp selčā 'tuleb selga', vera vizgattī vettē i tuļļē 'ohver visati vette ja tulle' jne. Samas lauses on võinud esineda mõlemad illatiivijuhud: tuli kottō akkunāsē 'tuli koju akna taha', eņmā kottōsē 'oma koju'. Anna Isajeval oli emfatiseeriva liitega illatiiv üldisem. Samuti üldisem oli ta Kat'ä Jovleval: püttu rikkā mehhe kottōsē 'sattus rikka mehe majja', čāko lenti čūļļāsē 'kāgu lendas külasse', tahon mennā māķāsē 'tahan minna poodi', elā sūlli kaivōsē 'ära sülita kaevu', visķaz revvō sānīsē ķaļļōisē 'visķas rebase saani (rekke) kalade hulka', ūļlēs taivāsē 'üles taevasse', ķeif ķahzēt teid minū ķaģā 'kõik lapsed tõid minu kaela (hooldada)', tuļļē ad' dā sūāmņē 'tule aeda sisse'. Mõlemal nimeetatud keelejuhil oli emfatiseeriva liitega illatiiv ilmekalt esikohal. Seda seika ei või siiski pidada Kõrvõttula küla murraku üldnähtuseks. Teistel keelejuhtidel on esinenud ulatuslikumalt illatiiv ka emfatiseeriva liiteta (Mägiste WE 19-29).

Mati ja selle lähiskülade elanikke kutsuti orglasteks (orkoŋaizeD), sest need külad olid võrreldes Kattila ja tolle ümbruse kõrgendikega orgudes. Peale juba mainitud külade on Oru (Orko) külad Ildovõõ ja Villikkala, kust J. Mägiste on talletanud keelenäiteid (WE 47-56). Neis kajastuvad samad illatiivisuhted nagu käsitletud külares.

Luuditsa sõnariikkaid keelejuhte oli omaaegne meremees Kiko (Grigori) Georgijev (sünd. 1892). Temal esines emfatiseeriva liitega illatiiv tunduvalt harvemini kui ilma selleta. Selle kohta toodagu vaid mõningad näited: elä mene sojvõsē 'ära mine sohu', meni sružbāsē petterisē 'läks Peterburi aega teenima', karjušši meni karjāsē 'karjus läks karja', alus tuli laukā rantāsē 'laev tuli Lauga randa', siz vēti meijet pal'tiskoisē ja siz jēutuzimma hankōsē 'siis viidi meid Paldiskisse ja siis jõudsim Hankosse', merrēsē jāi mehiä 'merre jäi (uppus) mehi', kokotin uhsēsē 'koputasin uksele', meni maštisē 'läks masti otsa', keik jätin kurrūsē 'kõik jätsin Kurusse', panti sūrē astjāsē varri vettē 'pandi suurde astjasse kuuma vette'. Viimases lauses esinevad mõlemad illatiivi juhud. Emfatiseeriva liiteta on järgnevad: jēutu meccā 'sattus metsa', ūpāzivād vēssä vettē 'hüppasid veest vette', tormimma jāi merrē pal'lo väccia 'tormiga jäi merre palju rahvast', čāin talos tallo 'käin talust tallu', tūrmā menti 'satuti vangi', vakkovē čāi i vērä čulā väccia 'vakkusepeol käis vööragi küla rahvast', lumi tuli mahhā 'lumi tuli (sadas) maha', ilma mēp pilvē 'ilm läheb pilve', alus tuli laukā sujvē 'laev tuli Lauga suusse', menemmä jekkē ujumā 'läheme jõkke ujuma', annin karuē selcā 'andsin (lõin) karule selga', čäuti čerikkō 'käidi kirikus', tein kottō 'tõin koju', ülle eli memü rüssä 'hüljes oli läinud rüsame', liyvā panti vähä kattimā 'liha pandi vähe katlasse', čen tahop taivā, se näeb vaivā 'kes tahab taevasse, see näeb vaeva' (vanasõna) ja teisi asjaomaseid sõnu. Üsna haruldaselt esines Kikol emfatiseeriv liide ma-infinitiiviski: mitä nüd nēn tečemāsē 'mida nüüd hakkam tegema?'

Luuditsa külas oli Kiko Georgijevi lähemaks naabriks Miko (Nikolai) Pimenov (sünd. 1890). Arvas oli ta lõpetanud merekooli, olnud alustel meremeheks ja kapteeniks. Paitsi vadja ja vene keele oskas ta küllaldaselt ka eesti, soome ja isuri keelt. Ta oskas korralikult vadja keele Luuditsa murrekut. Temalt on autor pannud kirja muinasjutte, muis-

tendeid ja pajatusi. Neis üldiselt ei esine emfatiseeriva liitega illatiive. Esitatagu sellest mõningad näited: poika johsi järve 'poeg jooksis järve', tei čivè dādā tüvvè 'tõi kivi onu juurde', veťa čättè 'võta kätte', šlāppi vadaB 'mütsi valab', pani epezè rakkè 'pani hobuse rakkesse', pani kõrtè sūrè putell 'pani koore suurde pudelisse', pappi õttèb lehmì kottò 'preester ootab lehma koju', sihè paikkà 'sinna kohta', mèp čüllä 'läheb külasse', ajelti čülä kokkò 'aeti küla kokku', meni ühtè tallò 'läks ühte tallu' jne. Emfatiseeriva liitega illatiiv on esinenud ainult mõnel juhul, nagu verhà lähtesè, jekkè vai meccàsè viskàB 'ohvri allikasse, jõkke või metsa viskab'. Miko Pimenovi pimedaks jäänud õde Ogru (Agripina) Nesterova (sünd. 1878) oli hea jutustaja nagu vendki. Ka vадja murrak oli tal korrektne. Tema keeletarvituses oli tavaline emfatiseeriva liiteta illatiiv: Mahtet tuvti kottò 'lapsed tulid koju', lähsivät hõdù 'läksid liikvele, käiku', lähetti meccà 'mindi metsa', ep sānu čättè 'ei saanud kätte', Mahti tekku jekkè 'laps kukkus jõkke'. Emfatiseeriva liitega illatiiv on näiteks: mūd jätti māsè 'luud jättis maha', tuvti talčkossè 'tuldi talgule'.

Vaipooles oli vадja keel hästi säilinud, kui autor käis seal uurimisretkedel. Elava iseloomuga ning rikkaliku sõnavaraga oli Luuditsas Maria Tsarkova, kes oli ühtlasi hea kandlemängija. Tema mees oli olnud Lohusuu vene külas sündinud venelane, kes oli Luuditsas pikka aega töötanud algkooliõpetajana ning õppinud ära vадja keele. Maria oli mehega rääkinud peamiselt vene keelt, ümbruskonna elanikega aga ikka vадja keelt. Maria keeleuusus esines illatiivis emfatiseeriv liide, kuigi mitte sageli. Olgu sellest mõned näited: panti vīnāsè likkò 'pandi viina likku', vetetti večkāsè 'võeti võlgu', keik suku mennä sinne poigā talòsè 'kogu sugu(võsa) lähavad sinna poisi tallu', salami pani konnā kuttò vīnāsè (joomise vastu) 'salaja pani konnaudu viina', tervajeki virtàb laukāsè 'Tõrvajõgi voolab Lauga jõkke' jne. Üldisemalt oli Marial illatiiv emfatiseeriva liiteta: nagna lüti čünnüssè 'nael löödi künnisesse', mennä ütè kottò elāmā 'minnakse uude majja elama', verā čüllä menti 'mindi võorasse külla', ep piä mennä meccà 'ei pea metsa minema', menti merrò, pehjà 'mindi merre, põhja (upu-ti)', mato eli rih'h'è tuvtu 'madu oli tuppa tulnud', panti vette likkòmā 'pandi vette ligunema', tānā üvā inemizeči

sätti tūrmā issumā 'ta saatis hea inimesegi vanglasse istuma', ennē marttia kottō ep tulmu 'enne märtsi koju ei tulnud', nurkkā eli pikkarain pečka pantu 'nurka oli väike ahi pandud' jne.

Teistel autorile keelejuhtideks olnud Luuditsa küla vadjalastel oli emfatiseeriva liitega illatiiv palju haruldasem kui ilma selle liiteta. Mõeldud on keelejuhid Ol'eksei (Aleksei) Dmitrijev ning tema abikaasa Paro (Paraskeva) Dmitrijeva, Mat'jo (Matrjona) Agafonova ja Duña (Jevdokia) Trofimova. Lähemalt võetakse käsitlusele Ivo (Joan) Leontjevi (sünd. 1899) keeletarvitus, sest tema kuulus Luuditsa ja Liivtsülä Leontjevite suguvõssa, kellelt autor ja ka teised uurijad on pannud kirja ohtrasti ainestikku. Ivo oli olnud põllumees ja kalur ning võidelnud Teises maailmasõjas. Emfatiseeriva liiteta olid tal näiteks menti sinne ri-gā 'mindi sinna rehte', čēli vep kījevā 'keel viib Kiievisse' (vanasõna), pāivā Jaskēp pilvē takkā 'päike laskub pilve taha', Jaž lehmāt tarrā 'lase lehmad karjatarasse', mato meni vaccā 'madu läks kõhtu', rih'h'è eb Jazze 'tuppa ei lase', menimā revonnennā 'läksime Revonniässe', nōtañ čāimā aina marrī 'noodal käisime ikka Marilaiu'. Emfatiseeriva liitega illatiiv on lauses kui si; et tulmu tūnhūsē? 'kuidas sa ei tulnud töhe?'

Liivtsüläs elas Ivo noorem vend Koštja (Konstantin) Leontjev (sünd. 1908), kes oli haritud mees. Ta oli olnud algkooliõpetaja, ametnik, raamatukoguhoidja ja taidlusnäitleja. Temalt on rikkalikult kirjapanekuid, milles emfatiseerivat liidet esines harva, näiteks kucuttī nāpurit talKōssē 'kutsuti naabrid talgule', vetetti stokanāsē puhassa vettā 'võeti klaasi puhast vett', menti soikkoLāse 'mindi Soikolasse', pumiz lintid Jādittī epezeñ Jōkkāsē ja kagjā 'pulmas pandi linnid hobusele looga külge ja kaela'. Emfatiseeriva liiteta on kui ĩri kaivō mēB, vesi on rōjakaž 'kui hiir satub kaevu, on vesi roojane', pantī kattilā 'pandi katlasse', Janttu tehtī tarrā 'kaalikas istutati aeda', ūhtē parvē jovvuū 'jõudsime (sattusime) ühte kampa', meni kabro 'läks Kabrissi', pāivā Jaskēp rantā 'päike laskub (mere)randa', savvu Jaskēb mayvā 'suits langeb maha', gazetid ebi tuvtu čüllā 'ajalehed ju külla ei tulnud', sauasē kehtī jekke Jōhzin ujumā 'saunast jooksin otsekohe jõkke ujuma' jne. Liivtsüläs oli emfatiseeriva liitega illatiiv üldine Stjopa (Stepan) Leontjevil, tema naisel Nadjoža (Madežda)

Leontjeval, õel Ol'ga Dorohhinal ja J. Mägiste keelejuhiks olnud vennal Bořa (Boris) Leontjevil (WE 207-210). J. Mägiste keelejuhiks oli ka Leontjevite isa Tihhon. Temalt on talletatud lühikesi jutustusi, millest ei saa ülevaadet illatiivi erisugususest (WE 172-175).

J õ g õ p e r ä Mat'jo (Matrjona) Gerasimova (sünd. umbes 1883) oli viimaseid vadja tõelisi rahvalaulikuid, kellelt autor on talletanud 36 regivärsilist ja muud rahvalaulu ning need avaldanud (Vadjalaste laule, 1960 : 34-64). Proosajutustusi on temalt kirja pandud vähe. On tähelepanev, et illatiivi lõpu tarvitamises oli Mat'jol erinevusi regivärsside ja jutustuste keeles. Regivärssides oli emfatiseeriv liide tavalisem kui proosajutustustes: lein jarkoita čivēsē, varpaita vähterpuhēsē 'lõin jalgu vastu kivi, varbaid vastu vahtrapuud', kanti mahzed lau-kāsē, tüttaret tüni merēsē 'kandis lapsed Lauga jõkke, tütreid vaiksesse merre', meni merē rantāsē 'läks mereranda', a siä va mursid murčinasē, siä moukazid lounāsē 'aga sina vaid mürdsid (sisse) hommikueineks, sina lonkisid lõunaks', isutti kevāsē māsē, vezikkā vagō välisē 'istutas kõvasse maasse, vesise vao vahele', vē siso čivikottō, sata sammer-õnēsē 'vii õeke kivikotta, saada sammalhoonesse'. Nagu Mat'jo on ise seletanud, lauldi Jõgõperäl regivärsside vadja ning isuri keeles. Sama laulik võis laulda emmas-kummas keeles. Kui ta oli vadjalane, oli laul peamiselt vadja-keelne, ehkki see oli isureilt kuulnud. Emfatiseeriva liitega illatiiv on omane ka isurikeelsetele värssidele. Lauliku kõnekeeles esines see illatiiv harva: čäuti talosē 'käidi talust tallu', tuli rihēsē 'tuli tuppa', mitälē eli vetettu čättēsē 'midagi oli võetud kätte', tämä ep pāznū rattisē 'ta ei pääsnud aita'. Regivärssides on emfatiseeriva liitega illatiivi tarvitamine sõltunud värsimõodust. Kõnekeeles oli Mat'jol meni järvē 'läks järve', hūp-pāz rihenettē 'hüppas esikusse', tämä minnua lei selcā 'ta lõi mulle selga', pani rattī vettimē kontalā 'pani aida-võtme koonlasse', vētī meccā gul ättamā 'viidi metsa jalu-tama', suku issūb lautā 'sugu(võsa) istub lauda', tämä vetti värttenā čättē 'ta võttis värtna kätte'. J. Mägiste on Mat'jo Gerasimovalt talletanud mitu jutustust (WE 145-152). Neis on illatiiv liiteta.

Põlisel Jõgõperä elanikul (sünd. 1915) Mari (Maria) Petroval oli peaaegu üldine emfatiseeriva liitega illatiiv,

nagu osutavad temalt tehtud lindistused: estl mentl nōrikē taṁōsē, sīs tultl ženijā taṁōsē 'esiteks mindi pruudi tal-
lu, siis tuld peigmehe tallu', sīs pantl sēnet sōlā, viro-
tattl, sīs pantl sōlāsē 'siis pandi seemed soola, loputati,
siis pandi soola', sinne naprā.vil'i tühēsē 'sinna suunati
töole', čāsīsē puhuz 'puhus kätele', pani lahžē kelkkāsē
'pani lapse kelgule', pokoinikka veijā mahāsē 'surnu viiak-
se maha (matta)', vēti moskovāsē 'viidi Moskvasse'. Keele-
juhil võis emfatiseeriv liide esineda ka ma-infinitiivis:
lintu tuli pesemāsē 'lind tuli (ennast) pesema'.

J. Mägiste on kogunud Jõgõperält keelenäiteid mitmelt
jutustajalt (WE 142-169). Neiski proosajutustustes esineb
mõlemat illatiivilõppu.

R a j o on Jõgõperä tütarküla, mis kujunes käesoleva
sajandi alguses. Seal oli sama murrak, mida kõneldi Jõgõpe-
räl. Rajo küla kõige andekam ning agaram keelejuht oli Ou-
dekki (Oto, Jevdokia) Figuova (sünd. 1891). Ta oli Mat'jo
Gerasimova lähedane sugulane, oli temalt õppinud vanu regi-
värstilisi laule, milles esines emfatiseeriva liitega illa-
tiive: lein jalgā čivēsē 'lõin jala vastu kivi', vē petterī
čirjoisē, salpā sammal-ōnēsē 'vii Peterburi kirjadesse
(vangi), sule sammalhoonesse', menin pēnen piku.ēsē, ohva-
talpa orju.ēsē 'läksin väikesena piigaks, ahnele orjusesse'
jne. Emfatiseeriva liitega illatiivi oli Oudekkil ka proo-
sakõnes: pankā suhēsē 'pange suhu', mätätti mahāsē 'maeti
maa sisse', vizgatti tulēsē 'visati tulle', iri meni astjā-
sē 'hiir läks astjasse', ämmä kapaloitti lahžē huntuisē 'va-
naema mähkis lapse mähkmetesse', lei čirvėkā sihē seināsē
'lõi kirvega sinna seinale'. Emfatiseeriva liiteta illatiiv
oli Oudekkil üldisem, millest mõned näited: vēti saunā 'vii-
di sauna', tämä öhsü meccā 'ta eksis metsa', tultl kottō
'tuld, nad tulid koju', viskas samovarā nurkkā 'viskas sa-
movari nurka', sihē paikkā 'sinna paika' ja ontrasti teisi
näiteid. Emfatiseeriva liiteta illatiiv esines Oudekkil regi-
givärssideski: pala čaumättä čättē 'ei ole (leiva)pala kät-
te saanud', lammas lakkā muni, kana poiki karsinā 'lammas
lakka munes, kana poegis aedikusse'. Samas lauses võis olla
mõlemakujulist illatiivi: lahžet süntüzivād lauttā lehmī
välisē 'lapsed sünnisid (sünnitati) laudas lehmade vahel',
ühē kerrā miā hüppāzin lehelē selčā, pälē, sermet püttuzit
šokkāsē 'ühekorra ma hüppasin lõhele selga (teda õige otsas
paadi juurde tõmmates), peale, sõrmed sattusid põskedesse',

menti teisi cülisè 'mindi teistesse küladesse'.

Teisteltki Rajo keelejuhtidelt on kirjapanekuid ja lindistusi, kuid mitte nõnda ulatuslikult nagu Oudekki Figurovalt. Noilgi on illatiivi lõpp kahesugune. Järgnevalt taetakse tulla tagasi Jõgõperäle. Selle küla mehelt Dimitri Tsvetkovilt on L. Kettunen ja L. Posti avaldanud teistelt vadjalastelt fonograafirullidele talletatud keelenäidete tõlked (NVK : 9-65). Neis tõlgetes on Tsvetkov ilmesti olnud kuulatud talletuste mõju all, korrates teiste jutustajate illatiivivorme. Toodagu sellest mõni näide: petteri (kuuldud petteri) 'Peterburisse' (3), kottò (kotò) 'koju', kattilä (kattilä) 'katlasse' (5), tulèsè (tulèsè) 'tulle', olüsè (elüsè) 'õllesse' (7), rihè (rihè) 'tuppa' (9). Ainult mõnel üksikul juhul on illatiivi lõpud erinevalt: rihè (rihèsè) 'tuppa' (11), pakkò (pakòsè) 'pakku' (15), kottò (kotòsè) 'koju' (29).

D. Tsvetkovi (1890-1930) isikupärasest keeletarvitust kajastavad tema vadjakeelsed kirjapanekud. Ta oli õpetaja enne Tartu Ülikooli tulekut ja pärast selle lõpetamist (1928). 1924. aastal oli ta pannud kirja vadjakeelse kirjelduse vadjalaste tolleaegsest olimest, mille A. Saareste on avaldanud pealkirjaga "Vadja keelenäide" (EK 1931 : 57-66). Käsikiri polnud avaldamiseks viimistletud. Selles on eksemusi järgsilpide vokaalide pikkuse märkimises. Tekstis esineb illatiiv vähestel juhtudel. Emfatiseriva liitega illatiive on näiteks päsi rahva tširjoisè 'pääses hingekirja' (58), kui va rihese tueb vērez inimin 'kui vaid tuppa tuleb võoras inimene', peresè vēteta nōrik 'peresse võetakse noorik' (63), tup tšuläse 'tuleb külasse' (65), piäp mennä paikelē vad d'asè 'peab minema kohale Vatja' (60), miltäizese teise uskò 'mingisugusesse teise usku' (60). Emfatiseriva liiteta on olnud vennäi tšulijē sekka 'vene külade hulka, sekka' (57), saizizim tšättē 'saaksin kätte' (58), levvimme tšättē 'leidsime kätte' (59), minū mälehtüsse ebe jānū mittäit 'minu mälestusse pole jäänud midagi' (59), piäp kopittä kokkò keif 'peab korjama kokku kõik', tēb rissiiä ettē 'teeb (lööb) risti ette', tšäed evät pūtu ühtē 'käed ei satu ühte' (60), pässä sōmēlaisikā kokkò 'satutakse (päästakse) soomlastega kokku', talopoik mokoma tühē eb mē 'talupoeg niisugusele tööle ei lähe' (61), ep sã izorì tšēlekā kokkò 'ei saa isuri keelega hakkama', vennäi hantū 'vene võimusesse' (63), tämä juttu vad d'ä tšeles mutub venäi

tšelè 'tema jutt siirdub (muutub) vadja keelest vene keelde' (64), panna tälle mēlt pähä 'talle meelt pähe panna' (66).

Siin esitatud tõigad osutavad, et D. Tsvetkov on teoretiseerinud oma vadja keele grammatikas, kus kõikide pöördkondade illatiivid on emfatiseeriva liitega.

Senised illatiivinäited on olnud läänevadja murrakutest. Idavadjast on ulatuslikumalt andmeid Itsäpäivä külast. Autor on talletanud jutustusi healt keelejuhilt Aleksandr Andrejevilt (sünd. 1863). Temal oli emfatiseeriva liitega illatiiv esikohal, millest järgnevad mõned näited: kante rīgāsē vihgoD 'kandis rehte vihud', ajeli soikkolāsē 'sõitis Soikolasse', veivät pappi čüllāsē, tallōsē 'viisid preestri külasse, tallu', vassō vērissii rissi tehti uhsēsē, i akkunoisē, i kaivōsē pantī puine rissi 'enne kolmekuningapäeva rist tehti uksele, ja aknaile, ja kaevu pandi puurist', tämä lankez vettēsē 'ta langes vette', sōlā eli pantug ukkasē 'soola oli pandud puukruusi', vetti čättēsē 'võttis kätte', ärčā uppoje jarvēsē 'hārg uppus järve', vāči meni čerikkōsē 'rahvas läks kirikusse', leipā pantī ahjōsē 'leib pandi ahju', astja tōti riñhēsē 'astja toodi tuppa', tahte üllē sō mennām merēsē 'tahtis üle soo minna merele', menivād marjāsē 'läksid marjule' jne. Emfatiseeriva liiteta olid lāhsi kottō tuļemā 'hakkas koju tulema', starikka issuzi petājā tūvvē 'vanamees istus männi juurde', vesi laskub orkō 'vesi laskub orgu', ma od menivāt pakkō 'maod läksid paku', ūtassajā čerikkō čäuti 'käidi Uutassala kirikus', širokkavā čüllā 'Širokava külla', ejut pantī ukkā 'õlu pandi puukruusi', issuzivat tē rantā 'istusid tee äärde'. Keelejuhil võisid samas lauses esineda mõlemad illatiivid: rättelās čäntūje undovā i vasakkārāsē 'Räätelist käändus Undovasse ja Vasakkarasse', urpovicat pantī teisēsē riñhē božnicā 'pajuurvad pandi teise tuppa pühastenuka'. Samad illatiivilõpu suhted esinesid teistegi Itsäpäivä keelejuhtide, nagu Pjokla Vasiljeva (sünd. 1887) kõnetavas. Temal oli emfatiseeriva liiteta illatiiv esikohal. Et tollelt keelejuhilt on E. Adler avaldanud mahuka tekstikogu (VE), toodagu sellest teosest mõni lisanäide (ära on jäetud teoses esinevad rõhumärgid): tšerves tšättē vētsē 'kirves võetakse kätte' (23), tšäüisivād ļautta 'käisid laudas', karasī kasētti il'i pūveisē 'kasteti petrooli või puuõlisse', ļakkē ripusatti 'lakke riputati' (30), lāvē suñhē 'läve su-

hu', piäb mennäk karjä 'peab karja minema', ajaB kottõ leh-
mäd 'ajab lehmad koju' (31), sinne škowū tuġB 'sinna kooli
tuleb' (33).

Erineva illatiivi tarvitamine on keelejuhtidel olnud isikupärane. L. Kettunen ja L. Posti on avaldanud mitmelt Itsäpäivä elanikult keelenäiteid (NVK 118-140), kus emfatiseeriva liitega illatiiv on olnud esikohal.

Käsitlemata on veel K u k k u z i murre. Feñja (Fjokla) Fedulova (sünd. 1905) oli autorile selle murde peamiseks informandiks. Temal esines üldiselt emfatiseeriva liiteta illatiiv, millest esitatakse mõned näited: naized men-
ci karpałõ 'naised läksid jõhvikale', vettē hüppaz inimene 'vette hüppas inimene', ep sätu kättē 'ei saadud kätte', jän mecca 'jään metsa', mehet käüci talos tallõ 'mehed käisid talust tallu', pani selkä 'pani selga', mäniñ krikkü, krikki küllä 'läksime Krikku, Kriki külla', ep päze räjä 'ei pääse taevasse', miä mēn kottõ 'ma lähen koju', ühtē occā, toisē occā 'ühte otsa, teise otsa' jne. L. Posti kirjapanekuis (NVK) esineb lauses häntä kutsutti linnapä kokohussē 'Häntä kutsuttiin kaupunginjohtajan kokoukseen' (162) vaid emfatiseeriva liiteta illatiiv, sest tüvelõpu -ks- > -ss-. Lauseis izvoššikka tuli suämizä kottosē 'Ajuri tuli sydämissään kotiinsa' ja kuttsu zemskõta ommässē kontturi 'kutsui Zemstkoon konttoriinsa' (159) on -se-, -sse- III isiku possessiivsufiks nagu sõnas mēhessē 'meehensä' (165) jne.

Kokkuvõtlikult võib vadja illatiivi lõppudest öelda, et Pummalas (keelejuht Kigoria Kuzmin), Lempolas (Solo Kuzmina), Matis (Marja Boranova, Ot'ju Onufrijeva jt.), Kõrvõttulas (Anna Isajeva, Kat'a Jovleva) ja Itsäpäiväs (Aleksandr Andrejev, Fjokla Vasiljeva) ning Jõgõperä keelejuhil (Maria Petrova) oli emfatiseeriva lõpuga illatiiv esikohal. Kattilas (Marija Nikolajeva, Anna Antonova jt.) ning Pontizõ külas (Paraskeva Morozova) esinesid illatiivid emfatiseeriva lõpuga ja ilma selleta enam-vähem võrdselt. Võrdselt esinevad nad ka D. Tsvetkovi isiklikes kirjapanekuis. Luuditsa (Kiko Georgijev, Miko Pimenov, Ogru Nesterova, Maria Tsarkova, Ivo Leontjev jt.) ja Liivtsülä (Kostja Leontjev jt.) keelejuhtidel oli esikohal emfatiseeriva lõputa illatiiv. Jõgõperäl (laulik Mat'jo Gerasimova) oli regivärsides emfatiseeriva lõpuga illatiiv esikohal, jutustustes ja kõnelustes aga lõputa illatiiv. Rajol (laulik Oudekki Figuova) olid samad suhted. Kukkuzi murde kõnelejad ei ka-

sutanud emfatiseerivat illatiivi.

Juba E. N. Setälä oli kirja pannud vadja se-illatiivi omapära ning seletanud selle tekke ja leviku võimalusi. Tema arvates on se < * sen levinud peamiselt selle tõttu, et ta on võinud liituda seaduspäraselt moodustunud illatiivi-ga. Levikuks on mõjunud asjaolu, et sõnalõpuline -n oli genitiivist kadunud ning selle tagajärjel türevokaal pikenenud. Nõnda oli vadja keeles kadunud erinevus genitiivi, partitiivi ja illatiivi vahel. Illatiivi eraldamine oli aga vajalik. Selleks andsid eeskuju kontraktsioonitüvelised noomenid, kus se oli ootuspärane (ÄH 249). Samal arvamusel on olnud L. Kettunen. Tema händib, et spirandi esinemine illatiivis on olnud seaduspärane eelneva silbi h järel: omē-sē (< *homhēsēn) 'homeeseen' jne. Sellest asendist on see lõpp levinud mujalegi illatiivi üldiseks tunnuseks, liitudes täiesti seaduspärase illatiividega (VKÄ 1915 : 71-72; 1930 : 74-75).

Käesoleva kirjutise autor nõustub E.N. Setälä ja L. Kettuse seisukohtadega. Omapoolse lisaväitena võib ta eri küladest ja eri keelejuhtidelt kirja pandud või lüüristatud andmeil sedastada, et emfatiseeriva lõpu kasutamine oli isikuti esinev mitmetes vadja külades. Kel oli tavaks kõnelda aktsentueerivalt, veenvalt, see kasutas rohkem emfatiseerivat lõpu. See seik tuleb esile ka neis lauseis, milles esineb mitu illatiivi. Mõtteliselt rõhutatud illatiivis on emfatiseeriv lõpp. Olgu selle kohta mõni näide: viskāb rangad mānē, kujajēsē 'viskab rangid maha, õue' (Kattila); leivät pantī ahjōsē, ahjō pantī, tulisē ahjō 'leivad pandi ahju, (korrates) ahju pandi, kuuma ahju', tulimma kassē taḥlō, kassēsē taḥlōsē 'tulime sellesse majja, (just) sellesse majja' (Mati); sīs pantī sēnet sōnā, viruttati, sīs pantī sōnāsē 'siis pandi seened soola, loputati, siis pandi soola' (Jögöperä); urpovicat pantī teisēsē rihhē božnicā 'urbadega pajuvitsad pandi teise tuppa pühastenurka (Itsa-päivä) jne.

Järgnevalt vaadeldagu veel emfatiseeriva lõpuga illatiivi vadja keele lähemates sugulaskeelis. 1885. aastal on V. Porkka sedastanud oma väitekirjas, et isuri keele soikola murdes esineb illatiivi lõpp -sse (ID 63). Tabelites on toodud alamlauaga murde noomenikäänete paradigmat. Neile eelnevalt on öeldud, et kreeka-katoliiklaste (isurite) ja luuterlaste (ingerisoomlaste) keeletarvitus erinevat teinetei-

sest peamiselt häälikuliselt, mitte aga vormitunnuste järgi (66-74). Singulari ja pluurali illatiivist on Alam-Lauga alalt järgmised näited: (pää) päähä ~ päihe, päisse, (kiuka) kiukaasse ~ kiukahisse, (katto) kattoo ~ kattoisse, -ttoosse, (mato) mattoo ~ mattoisse, -oosse, (jalka) jalkaa ~ jalkoisse, -oosse, (valkia) valkiaasse ~ valkehisse, (harakka) harakkaa ~ harakkoisse, -kkosse, (käsi) kättee ~ kässisse, (reki) rekkee ~ rekkiisse, (hepone) heposee ~ heposisse, (lühut) lühüvee ~ lühüvisse, (sie) sitteesse ~ sithisse, (pere) perreesse ~ perehisse, (ruis) rukkiisse ~ rukhiisse, (mätäs) mättäasse ~ mättähisse. Isuri keele soikola murdest on singulari ja pluurali sse-lõpuline illatiiv järgmistel sõnadel: kiukaasse, lühüesse ~ lühüisii, (tervehüs) tervehüesse ~ tervehüesii, perehesse ~ perehisse, rugihesse ~ rugihisse, sittisse, mättähasse ~ mättähisse. Soikolas on -sse registreeritud üksnes liitununa kontraktisoonitüvedele. Alam-Laugas on see lõpp olnud omane singularis teistelegi sõnatüüpidele.

J. Mägiste on uurimuses nn. Rosona murde kohta (RMP) maininud, et luterlastel (ingerisoomlastel) ja kreeka-katoliiklastel (isuritel) esineb -šse (-sse) illatiivis kõigi kontraktisoonitüvede ja kaasrõhuliste s-tüvede singularis ja kõikide nominaaltüvede pluuralis: taivässe (< *taivahasehen) 'taevasse', tukkässe 'toesse', puisse 'puudesse', säkkisse 'kottidesse', sannosse 'sõnadesse', rummenisse 'haganaisse', püörtümisse (kuoliki) 'minestusse (surigi)', tokkumisse (< *tokkumisehen) 'kukkumisse' (43).

Isuri murrete kaasaegne parim tundja A. Laanest on näidanud, et alamlauga murdes esineb singularis s-elemendiga illatiiv peatsi kontraktisooninomenite ka muudel juhtudel, näit. Jõgõperäl savissesse 'в глинистый', tüleš 'в ветер', säkkis 'в мешок', bol nitsas 'в больницу', Kotkos rīhes 'в пиру', soāmez 'внутри', Haavikos rīhes; Vanakülas rīheš. A. Laanest arvab, et niisugune s-tunnuse laienuks kasutamise seletub kaheldamatult vadja keele mõjuga, kus illatiivi lõpp -sē, -sē on väga levinud (ИД ИОТ).

A. Sovijärvi on osutanud, kuidas soikola murdes võib illatiivi lõpp -sse (-sse) liituda üksnes kontraheerunud noomenitüvedele (FÄT 68). See seisukoht kinnitab väidet, et emfatiseeriva liitega illatiiv on isuri keelde võinud levida vadja keelest, sest soikola isuri murdele pole vadja keel avaldanud suuremat mõju. Selle illatiivi levikust vadja

aladelt toetab veel ka see, et Lääne-Ingeris on ta üldine neis runodes, mis on kogutud vadjalaste naabrusest (SKVR III, 1). Esitatagu sellest vaid mõni näide: Elä sulhoon ihastu / Elä päänän valkiasse / Kypäraän korkiasse (38) 'Ära peigmehest vaimustu, ära peast valgest, kübarast kõrgest'; Anterus suuri Saksalainen / Uro umpi Ruotsalainen / Pani paa-tin valjaisse/Mustan ruunan munterisse (358) 'Anterus suur sakslane, hiiglane umbrootslane, pani paatja valjaisse, musta ruuna mundrisse'. Näited on Narvustist.

Lõpuks võib nentida, et kontraheerunud noomenitüvedest lähtunud emfatiseeriva lõpuga illatiivi kujunemine ning arenemine on toimunud vadja keelealal. Üheski murdes ega murrakus pole ta siiski saanud üldiseks. Tema tarvitamises on olnud individuaalseid erinevusi.

L ü h e n d i d

FÄT = A. S o v i j ä r v i, Foneettis-äännehistorialinen tutkimus Soikkolan inkeröismurteesta. Suomi 103. Helsinki, 1944; CVL = P. A r i s t e, A Grammar of the Votic Language, Bloomington. The Hague, 1968; ID = V. P o r k k a, Ueber den ingrischen Dialekt mit Berücksichtigung der übrigen finnisch-ingermanländischen Dialekte. Helsingfors 1885; NVK = L. K e t t u n e n, L. P o s t i, Näytteitä vatjan kielestä. SUST LXIII, Helsinki, 1932; RMP = J. M a g i s t e, Rosona (Eesti-Ingeri) murde paaäjooned. ACUT B VII, 3, Tartu, 1925; SKVR = Suomen Kansan Vanhat Runot III. Länsi-Inkerin runot 1. Toimittanut K. Salminen, Helsinki, 1915; SVM = L. P o s t i, S. S u h o n e n, E. N. S e t ä l ä n vatjalaisuustietänpänt. Memoria saecularis E. N. S e t ä l ä 27. II 1964. - SUST 135, 7, Helsinki, 1964; VE = E. A d l e r, Vadjalaste endisajast I, Tallinn, 1968; VHP = V. A l a v a, Vatjalaisia haatapoja, haalauluja ja -itkuja. - Vähäisiä kirjelmia XLII, Helsinki, 1908; VKG = P. A r i s t e, Vadja keele grammatika, Tartu, 1948; VKT = M. A i r i l a, Vatjan kielen taivutusoppi. - Vähäisiä kirjelmia XXXVII, Helsinki, 1924; VKA = L. K e t t u n e n, Vatjan kielen äännehistoria, Helsinki, 1915; WE = J. M a g i s t e, Woten erzählen. Wotische Sprachproben. - SUST 118, Helsinki; WG = A. A h l q v i s t, Wotisk grammatik jente språkprof och ordförteckning. Acta Societatis Scientiarum Fennicae, V, 1, Helsingfors, 1856; AH = E. N. S e t ä l ä, Yhteissuomalainen äännehistoria, Helsinki, 1890-1891; ИД = А. Л а а н е с т, Ижорские диалекты. Лингвогеографическое исследование, Таллин, 1966. ЭВЧГ = Д. Ц в е т к о в, Эсимейн вадья чээлэ грамаатикк. Первая грамматика водьского языка, 1922. (Käsikiri asub ENSV. TA Keele ja Kirjanduse Instituudis.)

Paul A r i s t e
(Tartu)

DER ILLATIV IM WOTISCHEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Wotischen gibt es eine kürzere und eine längere Endung des Illativs. Wenn der Stammvokal eines Wortes lang ist, wird er im Illativ abgekürzt. Ihm wird das Suffix h und der sich wiederholende Stammvokal hinzugefügt: pāhā 'in den Kopf' (pā 'der Kopf'). Wenn der Stammvokal kurz ist, wird er im Illativ verlängert: kaivō 'in den Brunnen' (kaivo 'der Brunnen'), čulā oder čüllā 'in das Dorf' (čulā 'das Dorf'). Die Funktion des Illativs kann emphatisch ausgedrückt werden. Das emphatische Suffix ist -sē, -sē, sē, sē, das sich an den kürzeren Illativ anschließt: kaivōsē, kaivōsē 'in den Brunnen', čulāsē, čulāsē usw. 'in das Dorf'. Im Plural kann dasselbe emphatische Suffix auftreten oder es wird durch -si ersetzt: lintūsē 'in den Vogel', lintuisī 'in die Vögel'. A. Ahlqvist hat in seiner wotischen Grammatik (Wotisk Grammatik, 1856) die emphatische Illativendung verallgemeinert. Nach ihm haben auch andere Verfasser es getan, unter anderen der Unterzeichnete in seiner wotischen Grammatik (*Vadja keele grammatika*, 1948).

Im vorliegenden Aufsatz werden Angaben über den Illativ aus allen wotischen Dörfern angeführt und ausführlich analysiert. Alle Mundarten sind vertreten. Der emphatische Illativ war an der ersten Stelle in Pummala, Lempola, Mati, Kõrvõttula, Itšäpäivä und teilweise auch in Jõgõperä und Rajo. In anderen Dörfern kamen beide Endungen häufig vor. Im Luuditsa und Liivtsülä war an der ersten Stelle der Illativ ohne emphatische Endung. In Kukkuzi war diese Endung vollkommen unbekannt. Das emphatische Suffix wurde im Gespräch meistens dann gebraucht, wenn man akzentuiert oder betont sprach. Das emphatische Suffix wurde hin und wieder mit dem Allativ gebraucht: meilē ~ meilēsē 'uns', kujawē ~ kujawēsē 'auf die Straße, auf den Hof'.